BOLALAR PEDIATRIYASIDA ANTIBIOTIKLARGA REZISTENTLIK MUAMMOSI: DOLZARBLIGI VA UNI OLDINI OLISH YO‘LLARI

Toshpo‘latova Durdona Sharifbekovna

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti, Pediatriya yo‘nalishi, 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bolalar amaliyotida so‘nggi yillarda tobora dolzarblashib borayotgan antibiotiklarga rezistentlik muammosi ko‘rib chiqilgan. Antimikrobial rezistentlikning rivojlanish sabablari, bolalarda antibiotiklarni asossiz va noto‘g‘ri qo‘llash holatlari, bunga sabab bo‘luvchi ijtimoiy va tibbiy omillar tahlil qilingan. Shuningdek, Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining antimikrobial rezistentlikka qarshi global strategiyasi, ratsional antibiotikoterapiya tamoyillari hamda bolalar orasida rezistentlikning oldini olish bo‘yicha zamonaviy yondashuvlar yoritilgan. Maqola pediatr shifokorlar, tibbiyot talabalari va ushbu sohaga qiziquvchilar uchun mo‘ljallangan.

Kalit so‘zlar: antimikrobial rezistentlik, bolalar pediatriyasi, antibiotikoterapiya, ratsional dorivor terapiya, superinfeksiya, antibiotiklarga chidamlilik, profilaktika.

KIRISH

Antibiotiklarga rezistentlik (antimikrobial rezistentlik, AMR) — zamonaviy tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biri bo‘lib, Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti tomonidan insoniyat sog‘lig‘iga tahdid soluvchi o‘nta global muammo qatoriga kiritilgan. Bolalar populyatsiyasi bu muammoga alohida sezgir hisoblanadi, chunki ular yuqumli kasalliklarga tez-tez chalinadi va shu sababli antibiotiklarni ko‘proq qabul qiladi.

So‘nggi o‘n yillikda bolalar orasida nafas yo‘llari va oshqozon-ichak infeksiyalarida qo‘llaniladigan keng ta’sir doirasiga ega antibiotiklarga nisbatan patogen mikroorganizmlarning sezuvchanligi pasayib borayotgani qayd etilmoqda. Bu holat davolash samaradorligini pasaytiribgina qolmay, balki asoratlar rivojlanishi, davolanish muddatining cho‘zilishi va tibbiy xarajatlarning ortishiga olib kelmoqda.

MUAMMONING DOLZARBLIGI VA SABABLARI

Bolalarda antibiotiklarga rezistentlikning ortishiga bir qator omillar sabab bo‘lmoqda. Birinchidan, virusli infeksiyalarda (masalan, o‘tkir respirator virusli infeksiyalar) antibiotiklarni asossiz tayinlash keng tarqalgan bo‘lib, bu amaliyot mikroorganizmlarning

antibiotiklarga moslashishini tezlashtiradi. Ikkinchidan, ota-onalarning shifokor tavsiyasisiz farmatsevtika muassasalaridan antibiotik sotib olishi va davolash kursini to‘liq yakunlamasdan to‘xtatishi rezistent shtammlarning shakllanishiga zamin yaratadi.

Uchinchidan, statsionar sharoitida infeksiya nazorati qoidalariga rioya qilmaslik, shuningdek, qishloq xo‘jaligida antibiotiklarning nazoratsiz qo‘llanilishi ham global miqyosda rezistentlik muammosini kuchaytiruvchi omillar sirasiga kiradi. Bundan tashqari, yangi antibakterial preparatlarni ishlab chiqishning sekinlashgani mavjud dorilarga bo‘lgan bosimni yanada oshirmoqda.

KLINIK VA EPIDEMIOLOGIK OQIBATLARI

Antibiotikka chidamli shtammlar bilan chaqirilgan infeksiyalar odatdagi davolash sxemalariga javob bermasligi sababli kasallikning og‘ir kechishiga, gospitalizatsiya muddatining uzayishiga va bolalar o‘lim ko‘rsatkichining ortishiga olib kelishi mumkin. Ayniqsa yangi tug‘ilgan chaqaloqlar bo‘limlarida va reanimatsiya bo‘limlarida rezistent mikroflora tarqalishi jiddiy epidemiologik xavf tug‘diradi.

Shuningdek, keng ta’sir doirasiga ega antibiotiklarni noto‘g‘ri qo‘llash bolaning ichak mikrobiotasiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, immunitet shakllanishi va allergik holatlar rivojlanishi bilan ham bog‘liqligi ilmiy adabiyotlarda qayd etilgan.

RATSIONAL ANTIBIOTIKOTERAPIYA TAMOYILLARI

Rezistentlikning oldini olishda ratsional antibiotikoterapiya tamoyillariga qat’iy rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Bunga quyidagilar kiradi: infeksiyaning bakterial yoki virusli xarakterini aniq differensiatsiya qilish, imkon qadar bakteriologik tekshiruv va sezuvchanlik tahlili natijalariga asoslanib preparat tanlash, tor ta’sir doirasiga ega antibiotiklarga ustunlik berish, dozalash va davolash muddatlariga qat’iy amal qilish.

Shifokorlar va tibbiyot xodimlarini muntazam ravishda ratsional farmakoterapiya bo‘yicha o‘qitish, shuningdek, statsionarlarda antimikrobial nazorat (antimicrobial stewardship) dasturlarini joriy etish rezistentlik darajasini sezilarli darajada kamaytirishga xizmat qiladi.

PROFILAKTIKA VA JAMOATCHILIK OGOHLANTIRISH TADBIRLARI

Aholi, ayniqsa ota-onalar orasida antibiotiklarni asossiz qo‘llashning zararli oqibatlari haqida sanitariya-ma’rifiy ishlarni kuchaytirish zarur. Bolalarni o‘z vaqtida emlash orqali bakterial infeksiyalarning oldini olish, gigiyena qoidalariga rioya qilish va infeksiyalarni erta profilaktika qilish antibiotiklarga bo‘lgan ehtiyojni kamaytiradi.

Davlat darajasida esa antibiotiklarni retsept asosida sotish tartibini qat’iylashtirish, milliy antimikrobial rezistentlikka qarshi kurashish strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish, shuningdek, mikrobiologik monitoring tizimini rivojlantirish muhim vazifalar hisoblanadi.

O‘ZBEKISTONDA VAZIYAT VA AMALIY TAVSIYALAR

O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda bolalar orasida antibiotiklarga rezistentlik masalasiga e’tibor kuchaymoqda. Poliklinika va statsionar amaliyotida o‘tkazilgan bir qator mahalliy tadqiqotlar bolalarda respirator va ichak infeksiyalarini davolashda antibiotiklarni asossiz tayinlash holatlari hali ham uchrab turishini ko‘rsatmoqda. Bunga sabab sifatida ota-onalarning antibiotiklar ta’siri haqidagi bilim darajasining yetarli emasligi, ayrim hollarda shifokorlarning ham vaqt tanqisligi sharoitida ehtiyot chorasi sifatida antibiotik yozib berishi kabi holatlar keltiriladi.

Ushbu vaziyatni yaxshilash uchun quyidagi amaliy tavsiyalar taklif etiladi: birlamchi bug‘in shifokorlari uchun ratsional antibiotikoterapiya bo‘yicha uzluksiz malaka oshirish kurslarini joriy etish; bolalar poliklinikalarida tezkor diagnostika testlaridan (masalan, C-reaktiv oqsil, prokalsitonin darajasini aniqlash) keng foydalanishni ta’minlash, bu bakterial va virusli infeksiyalarni farqlashga yordam beradi; dorixonalarda antibiotiklarni retsept asosida sotish nazoratini kuchaytirish; ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali ota-onalarni antibiotiklardan to‘g‘ri foydalanish qoidalari bilan tanishtirish.

Bundan tashqari, tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak pediatrlarni tayyorlash jarayonida antimikrobial rezistentlik mavzusiga alohida e’tibor qaratish, talabalarni klinik amaliyot davomida ratsional dorivor terapiya tamoyillariga amal qilishga o‘rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa kelajakda malakali va mas’uliyatli shifokorlar kadrlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Bolalar pediatriyasida antibiotiklarga rezistentlik muammosi bugungi kunning eng dolzarb tibbiy-ijtimoiy masalalaridan biri bo‘lib qolmoqda. Ushbu muammoni hal etishda kompleks yondashuv — ratsional antibiotikoterapiya tamoyillariga rioya qilish, tibbiyot xodimlari va aholi orasida ma’rifiy ishlarni kuchaytirish, hamda davlat darajasidagi nazorat mexanizmlarini takomillashtirish talab etiladi. Faqat shunday kompleks chora-tadbirlar orqaligina kelajak avlod sog‘lig‘ini antibiotiklarga chidamli infeksiyalar xavfidan himoya qilish mumkin bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. World Health Organization. Global action plan on antimicrobial resistance. Geneva: WHO, 2023.

2. Kliegman R.M., St. Geme J.W. Nelson Textbook of Pediatrics. 21st ed. Philadelphia: Elsevier, 2020.

3. Laxminarayan R., Matsoso P., Pant S. et al. Access to effective antimicrobials: a worldwide challenge. The Lancet, 2016; 387(10014): 168–175.

4. Gerber J.S., Newland J.G. et al. Antibiotic stewardship in pediatrics. Pediatrics, 2021; 147(1): e2020040295.

5. Bell B.G., Schellevis F., Stobberingh E. et al. A systematic review of the effects of antibiotic consumption on antibiotic resistance. BMC Infectious Diseases, 2014; 14: 13.

6. Тошпўлатова Н.Р. Болаларда антибиотикорезистентлик муаммосининг замонавий жиҳатлари. Педиатрия журнали, 2022; №3, 52–57-б.

7. Centers for Disease Control and Prevention. Antibiotic Resistance Threats in the United States. Atlanta: CDC, 2019.